

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԹԱՐԳՄԱՆՁԱՅ ՀՈԳԻՆ

(ԽՕՍՈՒԱԾ՝ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՁԱՅ ՏՕՆԻՆ)

«ՈՐՔ զԵՐԿՐԱՆՈՐ ՄԵԾԱՔԻՆԸ ՎԱՌԱՅ
ԽԱՄԱՐ ԿՈՆԵՅԻՆ» : (ՇԱՐԱԿԱՆ)

Խուճըր որոնց յիշատակին առջև այսօր
ամենքս կը ծնրագրենք, Ե. դարէն մինչև
Ժ. դար երկարող անջրպետին՝ հոյակապ
դէմքերն են, որոնք լուսաւոր փարոսները
եղան Հայաստանեայց Եկեղեցիին։ Դարեր
վերջ շարականագիրը, շատ հաւանաբար
Վարդան Վրդ., կը վերացնէ խումբը եր-
կրէն երկինք, որոնք աստեղնական փառքը
խաւար կոչեցին, վասնզի կ'ուզէին ոչ մի-
այն իրենք, այլև իրենցմով մեզ ալ մօտե-
ցնել Աստուծոյ։

Հինգերորդ դարը մեր պատմութեան
բովանդակ շրջանին մէջ, մեր ազգայնաց-
ման և վերականգնութեան դարը եղաւ։
Ինչպէս բնութիւնը իր գարունը ունի որ-
պէս սկիզբը և ծնունդը իր յաւերժացման,
նոյնպէս ազգերը ունին իրենց մատաղ սե-
րունդները իրենց ցեղի տեւականացման։
Ե. դարու մեծ դէպքն էր որ պատճառը ե-
ղաւ մեր գոյութեանը յաւերժացման։ Աշ-
խարհիկ փառքերը, զինուզօրութիւնները,
և տիրապետութիւնները երաշխիք մը չեն
ազգի մը տեւականացման, այս ամէնքը
իրենց փորձը ցոյց տուած են պատմութեան
վարագոյրին վրայ, այլ ինչ որ ըստ Աւե-
տարանի «ի վերուստ գայ» նա է տեւա-
կանը։ Այսօրուան խումբին միակ ջանքը
եղաւ, Աստուած իջեցնել երկինքէն երկիր,
և Հայերէն գիրով ու Հայ բարբառով խօ-
սիլ Հայուն հետ։ Արդար չէ պարզ յիշա-
տակութեամբ մը անցնիլ այսքան կարևոր
դէպքի մը վրայէն։ Դարը յորում կ'ապ-
րէին, ենթակայ ոչ միայն արտաքին, այլև
ներքին թշնամիներու, աճեցնել մշտագա-
լար բոյսեր, Խորենացիին ակնարկած «Փոքր
ածու» ին մէջ, շատ զօրաւոր Հոգիներու
անկ էր միայն։

Թարգմանիչները ըլլալով ամենէն ա-
ւելի Հոգեւոր մարդիկ, ուզեցին որ իրենց
Հոգին, որ մասնիկն էր Աստուծոյ Հոգիին,

զայն միայն աւանդեն իրենցմէ վերջ գա-
լիք սերունդին։ Վասնզի հոգեկան աշխար-
հէն իրենց ունեցած ծով փորձառութեամբ
ըլ, որով գործած էին այդ ասպարէզին
մէջ, բոլոր ապրուած կեանքերէն աւելի
օգտակար եղած էր, որուն շօշափելի ար-
գիւնքներուն համար փոքրիկ կասկած մը
խակ չուներին։

Պատմութիւնը տեսած ու ապրած այս
մարդոց հաւաստի էր ասիկա։ Իրենց համար
անխախտ վէճ մը եղած էր այն ամուր
վստահութիւնը, որ կուգար ուղղակի Ս.
Գիրքէն, որ ոչ միայն տառապող ժողո-
վուրդի մը հոգեկան ապրումներու հաւաս-
տիացումն է ընդդէմ նիւթի փորձութեան,
այլև հոն ուր կար այդ անընկճելի Ոգին,
տարուած բոլոր յաղթանակները ակներե-
ւին։ Երբ կարգ մը յետամնաց ժողովուրդ-
ներու մօտ, ինչ ինչ առարկաներու կամ
կենդանիներու հոգեկան զօրութիւնը, պաշ-
տելութեան կապ մը եղած էր միայն համայն-
քի մը, կամ փոքրիկ խմբակի մը, միացնե-
լով զանոնք բոլորը իրարու այդ առարկային
շուրջը, և այն ալ կրնար փոփոխելի ըլլալ
պարագաներու բերմամբ։ Եսիկա՜ սխալ ու
գեկանութեան մը ըմբռնումն էր, ու յաճախ
ենթակայ կասկածանքի։ Ոգիի մը յարատե-
այս փոփոխումին մէջ, չէր կրնար գոհա-
ցում գտնել մարդկային աւելի բարձր հո-
գին, որովհետեւ, հակառակ թափուած բո-
գին, որովհետեւ, անոնց իրարու հետ միա-
լոր ջանքերուն, անոնց իրարու հետ միա-
նալու, զիրենք անկարելիութեան մը առ-
ջևը կը գնէր. պատճառը, այդ երկու ու-
գիներուն նոյնը չըլլալն էր։

Այլ էր ուրեմն Աստուծոյ մարդուն
ներշնչած Հոգին, որ մեր Թարգմանիչները
փնտոնեցին և ջանեցին յաւերժացնել, և
որ կրնար մղիչ ուժը դառնալ իրապէս ապ-
րող մարդկութեան, և զանոնք առաջնոր-
դել զէպի հատարեալ Բարին։ Ու այդ Ան-
մահ Հոգին էր որ մեզի իբր աւանդ ձգեցին։

Ս. Մեսրոպ, յղացողը և կերպաւորողը
Հայ տառերուն, որոնց ձևերուն մէջ գե-
ղեցկութիւնը փնտոնելէ աւելի, հոգեկանու-
թեանն էր որ կարևորութիւն տուաւ և
ռահվիրան հանդիսացաւ։ Ս. Մեսրոպ քաջ
սորված էր իր ժամանակին գոյութիւն ու-
նեցող լեզուները և բարձրագոյն գիտու-
թիւնները, ծառայած էր պալատներու և

րազմները և ստեղծագործութիւնները, օրէնքներն ու պաշտամունքի արարողութիւնները, և Ձինացիներուն դասական և կրօնական գիրքերը, բանաստեղծութիւններն ու երգերը, և Կոյսերու պատգամները, եգիպտացիներուն Մեոսելոց Գիրքը, և տակաւին ուրիշ կարգ մը կրօնքներու գիրքերը, վէտան, Ձէնտավէստան և Թրիբիթաքան, որոնցմէ իւրաքանչիւրը կը պատմէ իր ցեղին ծագումը, սովորութիւնները և ժողովուրդի կենցաղը, և Կրօնական արարողութիւնները, Խորենացին այս մտածումով իր պատմութեամբ կուտայ մեր ժողովուրդի ծագումը, երգերն ու կրօնական արարողութիւնները մասամբ մը, և մեր անցնող փառքերու և նշանաւոր հոգիներու ապրումները, որոնք որքան աւանդական իսկ սեպուին հին և ներկայ ժամանակներու մէջ, մեզի դարձեալ բան մը կը մնայ անկէ։

Ս. Գրիգոր Նարեկացին, Հայ Հոգիին ամենէն պայծառ ու մաքուր փառքերէն մին։ Սուրբ մը և հանճար մը միանգամայն։ Բոլորովին տարբեր է Նարեկացին միւսներէն, Աստուածախօս մատենագիր մը, որ ինքզինքը այրած է Աստուծոյ քուրային մէջ, կիզուելու և ճենճերելու Միածնի փառքին իրեւ միացող խանձող մը։ Ժամանակով և միջավայրով չեն պայմանաւորուիր Նարեկացիի նման մեծ հոգիները, այլ Աստուծոյ մէկ պարգեւը, որ քիչ անգամ կը ցօլուի այս ժողովրդին վրայ։ Մենք քիչերէն ենք այն շատերուն քով, որ արժանացած ենք այս պարգեւին։ Շատ մը գիտութիւններու տիրանալը զօրաւոր կամքի և սուր մտքի գործ է, բայց Ազօթքի Մարդը լլալը, զօրաւոր հոգեկանութիւն մը ունեցողի գործ է։ Նարեկացին վերացած է այս երկրէն և իր բնակութիւնը հաստատած Հոգեկան աշխարհին մէջ, ու իր խօսակիցները եղած են Միածին Որդին և Աստուածամայրը։ Իր սա խօսքը՝ «Ահա կաթիլ մի կաթին քումդ կուսութեան յանձն իմ անձրեւեալ կենացս ինձ զօրէ», ցոյց կուտայ թէ երկինքէն է որ կուգայ իր կեանքին զօրութիւնը, և ինչ որ երկինքէն կ'իջնէ հզօրագոյն է մարդոց ունեցած զօրութիւններէն։

Իր Նարեկը որ միակն է թէ՛ իրբեւ ա-

զօթքի գիրք, և թէ իրբեւ մաքուր Հոգիէ մը բղխած արտայայտութիւն, ցարդ զրուած բոլոր հոգեւոր գրականութեանց մէջ, միսսիկ առինքնողութիւն մը ունի մեղքով ճնշուած հոգիներուն վրայ։ Անոր աղբիւրը Ս. Գիրքն է ամբողջութեամբ, ու ինքը Սուրբ Գիրք մը դարձած է հաւատաւոր ժողովուրդի ազօթող հոգիներուն համար։ Իրմէ վերջ երկարող հազար տարին՝ անկարող եղաւ չիղ մը իսկ պակսեցնել անոր զօրաւոր Հոգեկանութիւնէն։ Աւետարանով ու Նարեկով Հոգեպէս սնած մեր ժողովուրդը, զեռ դարեր, դարեր պիտի ծծէ հոգեւոր կաթը այս Գիրքերէն, երբ ամէն օր իրենց ձեռքին մէջ ու սնարին մօտիկը ունին այդ երկուքը քով քովի։

Ս. Ներսէս Շնորհալին, վերջինը այս հոյլին, և երգիչ սոսակը Հայ Շարականին։ Անունէն իսկ կ'երեւի նուիրականութիւնը իր փառքին։ Քահանայապետական տոհմէ էր, և ամենէն աւելի պատկառելի ու սիրելի, իր օրերու մարդոց։ Շնորհալին բանաստեղծ ու երաժիշտ էր միանգամայն։ Իր հոգեգմայլ երգերովն ու շարականներովը, զուարթ ու չէն է Հայց. Ս. Եկեղեցին։

Շնորհալին, նախանձախնդիր պահակն է Հայ Եկեղեցիի աւանդութեանց, կարգ ու կանոններուն։ Իր հզօր գրիչը սուրի նման կ'ուզղէ բոլոր անոնց դէմ, որոնք կը փորձեն մտնել անոր անդամատաններէն ներսը և աղարտել մեր Եկեղեցւոյ հաւատքն ու վարդապետութիւնները։ Ընդհանրակամը, Շնորհալիի ազնուական հոգիին ցոլացումն է, և հայելին Հայց. Առաք. Ս. Եկեղեցւոյ, դաւանաբանական խնդիրներու և կանոններուն, ուր կ'ըմբերանուն իր ժամանակի հակաճառողներուն վոհմանները։

Թէեւ դարերու անջրպետով մը զատուած իր երէց եղբայր Թարգմանիչներէն, սակայն այն Հոգեկան զօրութիւնը որ Անոնցն էր անխաբար նոյնութեամբ մը կապեց Շնորհալին այդ փաղանդին։

Շնորհալի մակդիրը որ տուած է իրեն ժողովուրդը, աժան տուրք մը չէ յուսպէտս վատնուած։ Ժողովուրդը շատ ժլատ է իր այսօրինակ բաշխումներուն մէջ, մանաւանդ Շնորհքի խնդիրներուն, և այս կուգայ դարեր շարունակ մեզի, աւելի եւս

գերազանցեալ չքեղանքով մը, որ իր ար-
ժանիքին մէկ իրական ցոլացումն է:

* * *

Տասնեւհինգ դարեր վերջ կեցած ենք
դէմ յանդիման այն խումբին, որոնց բարիք-
ները վայելող երախտաւորեալներն ենք:
Աննիւթական բարերարներն են անոնք մեր
ազգին, որոնց տալու Ոգին դարերու ընդ-
մէջէն անցաւ մեր ժողովուրդի սիրտին, և
անով՝ արիւնին մէջ: Մեզմէ իւրաքանչիւրը
կը ջնայ հետեւելու մեր անմահ Թարգմա-
նիչներու օտու և նուիրելու գերագոյն օ-
րինակին, առանց սակարկելու իր պայման-
ները, միակ նպատակը ունենալով ամօքել
մեր ժողովուրդին վիշտը, ի դէպ իր կա-
րիքներուն:

Տարիներէ ի վեր գեղեցիկ զուգադի-
պուծեամբ մը, Թարգմանչաց այս տօնին
օրը, կը յիշատակուին Ս. Աթոռոյս Մեծ
Բարերարին Վսեմ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի
ծնողքը Սարգիսն ու Տիրուհին, և համայն
Կիւլպէնկեան Ազնուական Գերդաստանի
նշեցեալները, ի ժամ Ս. Պատարագի և
հոգեհանգստի Միեւնոյն մտածումէն է որ
տարուած է Ս. Աթոռոյս Մեծ Բարերարը,
ժառանգելով իր նախահայրերէն և բարի
ծնողքէն, տալու ազնիւ առաքինութիւնը:
«Երանի որ ունիցի զաւակ, ի Սիոն» կ'ըսէ
սրբազան յատենագիրը: Մտքի և հոգեկան
արժէքներու մեկենաս ըլլալը հաղորդ ու
բաժնեկից ըլլալ է Ս. Թարգմանչաց ոգիին:
Ս. Յակոբեանց այս դարաւոր ժառանգու-
թիւնը եթէ կրցած է ապրիլ ու բարգաւա-
ճիլ դարերու ընդմէջէն ատիկա շնորհիւ իր
բարերարներուն է, երբեմն մտքի և յաճախ
նիւթի օժանդակներուն:

Հայը միշտ պարծանքով յիշած է իր

մեծ նուիրատուները: Մեր ժողովուրդի
հոգեկան արժէքներու գոյութիւնն ու տե-
ւականացումը արգասիքն է այս բարերա-
րութեանց: Մեր ժողովուրդը շատ բան կը
պարտի բախտէն նպաստաւորուած իր զա-
ւակներուն իր մտքի և հոգիի մեծ մեկե-
նասներուն: Այդ կարգի իշխանական նուի-
րաբերորթիւն մըն է Ս. Աթոռոյ Կիւլպէնկե-
ան Մասնադարաւոր շինուած ի յիշատակ
երջանիկ ծնողներու, որ իր մէջ տաղաւա-
րելու սահմանուած է կրօնի, կրթութեան
և գրականութեանց, եզակի սրբութեամբ
նուիրագործուած գանձերը: Կիւլպէնկեան
Տան ձեռներէց և տոհմասէր ոգիին բացա-
ռիկ մէկ յայտնութիւնն է Ազնուամեծար
Տիար Գալուստ Կիւլպէնկեանը, որ միջազ-
գային համբաւ մըն է այլևս և ազգային
բարերար մը՝ որ գիտէ դիմաւորել իր ժո-
ղովուրդին պէտքերը կիրթ և ազնուական
զգացումներու և դատումի մը մէջէն:

Բարերարներու նպատակը նոյն եղած
է դարերէ ի վեր, Քրիստոնէական մաքուր
ըմբռնումովը պահել Ազգն ու Եկեղեցին,
և անոնցմով յաւերժացնել և գործնակա-
նացնել առաքելական այն խօսքը թէ «լաւ
է տալն քան զառնուլն»:

Եւ մեր փառաւորումը կ'երթայ ոչ թէ
կատարուած գործերուն մեծութեանը, այլ
այն հզօր Հոգիին, որ դրած են իրենց գոր-
ծերուն մէջ, տալու այս ժողովուրդին և
Եկեղեցիին, իբրեւ միակ ազգակը Անոնց
տեականացման: «Հոգին է կենդանարարը»
կ'ըսէ Աւետարանը, եւ այդ կենդանարար
Հոգին է որ կ'երեւի մեր այսօրուան տօ-
նելի Թարգմանիչներուն մէջ, և այդ Հո-
գիով միայն կարելի է հասնիլ այն Գերա-
գոյն Բարութեանը, Աստուծոյ, Որուն փառ-
քին համար ամէնքս ալ «անպիտան մշակ-
ներ» եղած ենք դարերէ ի վեր:

ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ՎՐԴ. ԱՔՐԱՀԱՄԵԱՆ